

Aktivní děti: známka dobré výuky

Učitelka Monika Olšáková přibližuje kouzlo badatelského způsobu vyučování a důležitost kolegiálního mentoringu

JITKA POLANSKÁ

Mladistvě působící druhostupňová učitelka s dvacetiletou praxí učí přírodovědné předměty, angličtinu a environmentální výchovu na základní škole ve slezské vesničce Janovici. **Monika Olšáková** miluje badatelské pojetí výuky a sdílí své nadšení pro učitelskou spolupráci. Loni získala druhé místo v učitelské soutěži Global Teacher Prize (GTP). Myslí si, že děti v tom, co mohou dokázat, časem podceňujeme.

LN Čím teď ve škole žijete?

Dobrodružných momentů je v tomto školním roce víc. Náš pan ředitel mi u nás v Janovicích povolil výuku přírodopisu v blocích. Vždy hodinu a půl v šestce a sedmičce. Užíváme si to, žáci pracují úplně jinak, než když je k dispozici jen čtyřicet pět minut, to se na ně strašně spěchá. Když jsme s tím začínali, děti říkaly, že se bojí, jak to zvládnou. A teď mi skoro připadá – a někdo z nich mi to i řekl – že jsou to jejich nejoblíbenější hodiny.

LN Jak jste ty dvouhodinovy pojala?

S mým pražským kolegou Danem Pražákem – oba jsme na Facebooku ve skupině Učitelé přírodovědných předmětů – jsme uzavřeli sázku, že budeme učit výhradně konstruktivisticky neboli povedeme děti, aby si na věci přišly samy, a zcela se obejdeme bez frontální výuky.

V přírodopise jsme hodinu postavili na tom, že děti budou ve skupinách obhajovat, která buňka je „nejdůležitější“. V čem je jedinečná rostlinná buňka a v čem zase živočišná a bakteriální... Nejdřív dostanou obrázky buněk bez jakéhokoliv popisu. Vůbec nevědí, co to je, musejí vyvinout určité úsilí a schématické zobrazení „přečíst“, nemají se čeho chytit. Pak jdou k učebnicím. Učebnice jsou pro mě stále jeden ze zdrojů informací, nemám potřebu je zatracovat. Kromě toho mají k dispozici přírodovědnou knihovničku.

V téhle fázi si žáci ověřují, zda jejich předpoklady opravdu platí, zda pozorovali dobře. Mnohdy se trefili! Poznali jádro, uměli rozeznat, která buňka je nejspíš rostlinná, podle přítomnosti chloroplastů. Odvodili společně znaky živých organismů, že dýchají, přijímají potravu. A já jsem se přitom bála, že s tím nepohnou. Máme předsudky. I já je občas mám.

LN Ráda spolupracujete s kolegy?

Ano. Hodně nápadů rozvíjíme s Tomášem Chrobákem (*loňský vítěz soutěže GTP – pozn. red.*). Působíme ve školách blízko sebe a já teď do té jeho jezdím jeden den v týdnu učit a mentorovat. Tomáš nedávno připravil hodinu matematiky pro sedmou třídu postavenou na vyvozování matematických modelů. Pomáhala jsem mu s cíli a metodikou, hodinu jsem pak natáčela a spolu jsme ji analyzovali.

Při tom mě napadlo přenést ten koncept i do chemie. Ty, Tome, to by bylo dobré i na hmotnostní zlomek nebo míchání roztoků, říkám mu. Ať si ty děti na to samy přijdou! A pak jsme to tak zkusili odučit, tedy já jsem to učila a on to pro změnu natáčel. Měla jsem z toho skvělý pocit. Jedna skupina přišla dokonce na tři řešené. A každá alespoň na jedno. Všechny také sestavily postup pro ostatní. Já už to teď nebudu učit tím starým způsobem. Defaultně budu děti provádět badatelským cyklem, od motivace, souvislostí, kladení otázek...

At si na to děti přijdou samy. Monika Olšáková uzavřela s kolegou sázku, že se jako učitelé zcela obejdou bez frontální výuky.

FOTO MAFRA - PETR KOZLÍK

LN Jak se stane, že učitel začne aplikovat jiné metody, než které sám zažil a třeba i používal?

Velká inspirace přichází od jiných učitelů, ve kterých člověk rozpozná kvalitu. Každý ovšem vidí kvalitu v něčem jiném. Někdě třeba ve srovnaných šanonech, což tedy není můj případ. Jiný zase v tom, že dokáže improvizovat. Já silně vnímám kvalitu výuky podle toho, jak se projevují děti. Když jsou živé, přítomné, a třeba ani nechťejí odejít, to je pro mě známka dobrého učení.

LN Badatelské učení je dost náročné na přípravu i vedení hodiny. Co vás k němu ponouká?

Asi nemám ráda stereotyp. A když vidím, že něco funguje, tak to chci dělat, i když to je náročné.

LN Jste rovněž lektorka metody RWCT, čtením a psaním ke kritickému myšlení. Využíváte tuto techniku i v přírodovědných předmětech?

Myslím, že pro běžného učitele není snadné prosadit si čtenářskou lekci nebo dílnu psaní v přírodopise, ale já jako lektorka si to občas mohu dovolit. Vezmeme si téma, klíčová slova a jdeme psát.

Zkoušíme výuku přírodopisu v blocích, vždy hodinu a půl. Užíváme si to, žáci pracují jinak, než když je k dispozici jen 45 minut.

První psaní, druhé psaní, revize... Loni jsme tuhle metodu použili při přípravě scénáře filmu pro festival Envofilm, který organizuje Albrechtova střední škola v Českém Těšíně. A přísahám, že děti v tom projektu udělaly všechno samy, včetně natočení a sestřihání filmu na téma zdravého životního stylu. A to mě fascinuje.

LN Chtěla jste vždy být učitelkou?

Asi ano. Tedy chtěla jsem být i lékařkou, ale pak se mi zdálo, že ve škole je větší prostor pro tvořivost. Vystudovala jsem chemii a přírodopis na přírodovědecké fakultě. Klíčové bylo, že jsem pak nastoupila do školy s dobrým ředitelem. Řekl mi: „Zkusme to kritické myšlení, uvidíš, jak ti to půjde a jestli tě to bude bavit.“ To bylo v roce 2005. A pak jsme začali i s badatelským vyučováním, teď jsme v tom expertní školou.

LN Vaše škola přitom leží trochu bokem...

Ano, je to obyčejná malá venkovská škola v malebné vesničce na kopci, naproti škole stojí kostel.

LN Záleží hodně na vedení?

Jistě, ale to se docela střídalo. Na začátku jsem měla velkou podporu, pak bylo šest let „hluché“ a málo radostné období. No a poslední tři roky mám ředitele, se kterým jsme si opravdu sedli. Dostali jsme do školy spoustu peněz na malých projektech. Máme krásnou zahradu, kde jsme dělali všechno s dětmi a rodiči, žádné firmy, architekti. Vyrobili jsme si i venkovní učebnu, takovou platformu z palet pod starou borovicí, jsou tam tabule i polštářky na sezení. S Justinou Danišovou tam teď budeme pilotovat koncept Učíme se venku. Učení v přírodě mě taky hrozně baví, děti jsou

venku úplně jiné než ve třídě. Vždycky jsem záviděla tělocvikářům, že mají možnost děti vidět i jinak, takové nespoutanější.

LN Ve vesnici asi žijí úplně běžní rodiče. Jak všechny vaše experimenty snažíte?

Nevím, asi si nějak zvykli. Musím říct, že v nich mám velkou oporu, stačí říct a pomůžou, s čím je potřeba. Děláme pro ně i setkání formou kavárničky, loni byla třetí. Tam se vždy probírá nějaké téma, o kterém chtějí vědět více, vybírají si ho oni. První byla na prožitkové učení, druhá na hodnocení, a teď na poslední chtěli matematiku podle Hejného.

LN Takže ještě matematiku podle Hejného neděláte?

Děláme, ale přesto je potřeba ji přiblížovat, vysvětlovat, rodičům, ale i učitelům.

LN Učitel, co má nutkavou potřebu inovovat, je někdy ve sboru neoblíbený. Jak je to u vás?

Myslím, že i pro mě kolegyně byly těžké mít ve škole takovou stělu jako jsem já. A mně taky vždycky nebylo do skoku. Někdy už jen tím, že člověk dělá něco navíc, jako by na sebe chtěl upozorňovat, někdo to tak vnímá. Byly doby, kdy jsem se u nás ve škole třeba i trochu styděla za to, že jezdím lektorovat. Někdy komunita jako by tlačila člověka k tomu, aby nevybočoval. Ale já se vidím jako součást celku, naší školy, svou práci beru jako službu druhým a kudy chodím, tudy mluvím o Janovicích, ne o sobě.

LN Co podle vás může změnit nastavení učitele, který nechce žádné novoty?

Úspěchy. Úspěchy táhnou. Vidím to třeba na tom, že se do našeho ekotýmu, který na škole vedu, přihlašují postupně i učitelé. Pro-

Někdy organizujeme komunitní kruhy pro učitele. V bezpečné atmosféře sdílení jsem často zažila i slzy – z únavy a pocitu neúspěchu.

tože za sebou máme nějaké úspěchy, byli jsme vyhlášení nejlepší Ekologickou školou v Moravskoslezském kraji, vyhráli jsme Badatelskou konferenci, teď ten Envofilm, získali jsme grant na zahradu. Někdo vás dobře ohodnotí a najednou to dává smysl. Chcete být součástí té úspěšné komunity.

LN Řekla jste, že taky hodně působí vzor jiného člověka, inspirace. Školní mentoring se považuje za jeden z nejučinnějších nástrojů pro zvýšení úrovně škol. Když mentorujete, chtějí se učitelé otevřít?

Jezdím jako mentor do třinecké základní školy a do školy v Bašce. V Třinci se nejdřív chodili doptávat čtyři učitelé, teď, po téměř třech letech, je to už dvanáct lidí. Myslím, že to je i tím, že vedení to nechává vyrůst zdola, netlačí. Někteří učitelé to i rok dva pozorovali zpovzdálí a přidali se až teď. Je pravda, že v kolegiální podpoře a mentoringu je síla, kterou účast v nějakém semináři nemá. Tam si to vyslechnou a třeba si i pomyslí, hm, to je dobré, to možná vyzkouším. Materiály si vezmou, ale kolik z nich to opravdu udělá? Nebo třeba něco zkouší, ale nejsou si jistí, s kým to mo-

Monika Olšáková

■ Na ZŠ a MŠ Janovice vyučuje chemii, přírodopis, angličtinu a environmentální výchovu.

■ Je koordinátorkou EVVO (Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta), vede ekotým dětí i dospělých.

■ Působí jako lektor programu RWCT pro začátečníky i pokročilé a také coby externí čtenářský mentor na 5. ZŠ Třinec Koperníkova.

■ Pracuje v projektu Pomáháme školám k úspěchu.

hou konzultovat, když lektor ze semináře už je pryč. Něco nefunguje, a řeknou si, aha, je to blbost. Přitom by stačilo něco upravit. Učitel potřebuje podporu, aby to zkoušel dál.

LN Co s vámi učitelé nejvíce řeší?

Zdroje, texty, jak s nimi pracovat, aby to nebylo jednotvárné. Jak děti aktivizovat, čím je zaujmout, jak začít hodinu, jak je dělit do skupin. Někdy jsou to i jednotlivosti, ale i ty jim pak při výuce hodně pomůžou. S těmi pokročilejšími teď procházíme čtenářské kontinuum, takový itinerář rozvoje dítěte v dobrého čtenáře. Tihle učitelé přicházejí sdílet poznatky s podobně nastaveným učitelem. Své hodiny si už přímo vyšívají, jak tomu říkám, a pak je i představují na konferencích. Bavíme se o tom, co se nového ve vzdělávání děje, jaký vyšel zajímavý článek nebo kniha.

LN A ti, co ještě „nevyšívají“, jaké dělají chyby?

Konkrétně u čtenářství třeba opomíjejí fázi evokace – tedy zjišťování toho, co dítě už ví k danému tématu předtím, než se pustí do čtení. Mají text, mají přípravné otázky, a to je vše. Vidí ten úkol omezeně, a výuka pak může sklouznout k banalitám nebo je mechanická a děti nezaujme. Oni to i sami cítí a svěřují se s tím.

LN Jak dělíte svůj čas mezi výuku dětí a mentoringem s lektorskou prací věnovanou učitelům?

V pondělí, úterý a ve středu učím u nás v Janovicích, ve čtvrtek učím dvě hodiny chemie v Bašce a taky tam na vyžádání působím jako mentorka. V pátek buď někde lektoruji nebo jsem jako mentorka v Třinci. A musím se pochlubit. Vypsali jsme s kolegy další kurz RWCT. Po jedničce, kterou jsme pořádali ve Frýdlantu, jsme otevřeli dvojku a do dvaceti čtyř hodin bylo všech dvacet pět míst obsazených. A to je proto, že jsme jako školy mezi sebou zasíťované, víme o sobě. Takže tam budou lidi z Hnojníku, Třince, Bašky, Janovic, Frýdlantu...

LN Učitelství je hodně náročná profese. Unavený učitel, který o sobě navíc pochybuje, má před třídou velmi slabou pozici. Co s tím?

Je to tak. Někdy organizujeme i komunitní kruhy pro učitele. Co je nyní již běžné pro dětský kolektiv, nejvíce na prvním stupni, se osvědčuje i pro dospělé. A v té bezpečné atmosféře sdílení jsem často zažila i slzy. Slzy z únavy, frustrace, pocitu neúspěchu. Na běžném školení tohle nezažijete. Věřím, že to bylo i očistné.

LN Cítíte se sama taky někdy unavená?

To si píšete, že ano. Mám tři děti, stavíme dům, není to jednoduše. Ale práce mě hrozně baví.

Autorka je spolupracovnicí LN